

Archeologienota

Aalter – Sint-Jozefstraat

Natasja Reyns en Bénédicte Cleda

Temse
2016

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Nummer wettelijk depot
D/2016/12.807/63

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	6
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	6
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	7
2.3.3	Werkwijze	9
2.4	Assessmentrapport	9
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	9
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	15
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	19
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	23
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	24
2.4.6	Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek.....	25
2.4.7	Samenvatting gericht op een niet gespecialiseerd publiek.....	25
3	Bibliografie.....	26
3.1	Publicaties	26
3.2	Websites	26
4	Bijlagen	27
4.1	Archeologische periodes	27
4.2	Plannenlijst	27
4.3	Fotolijst.....	27

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een verkavelingsvergunning, waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig gelegen zijn buiten archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2016H192

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

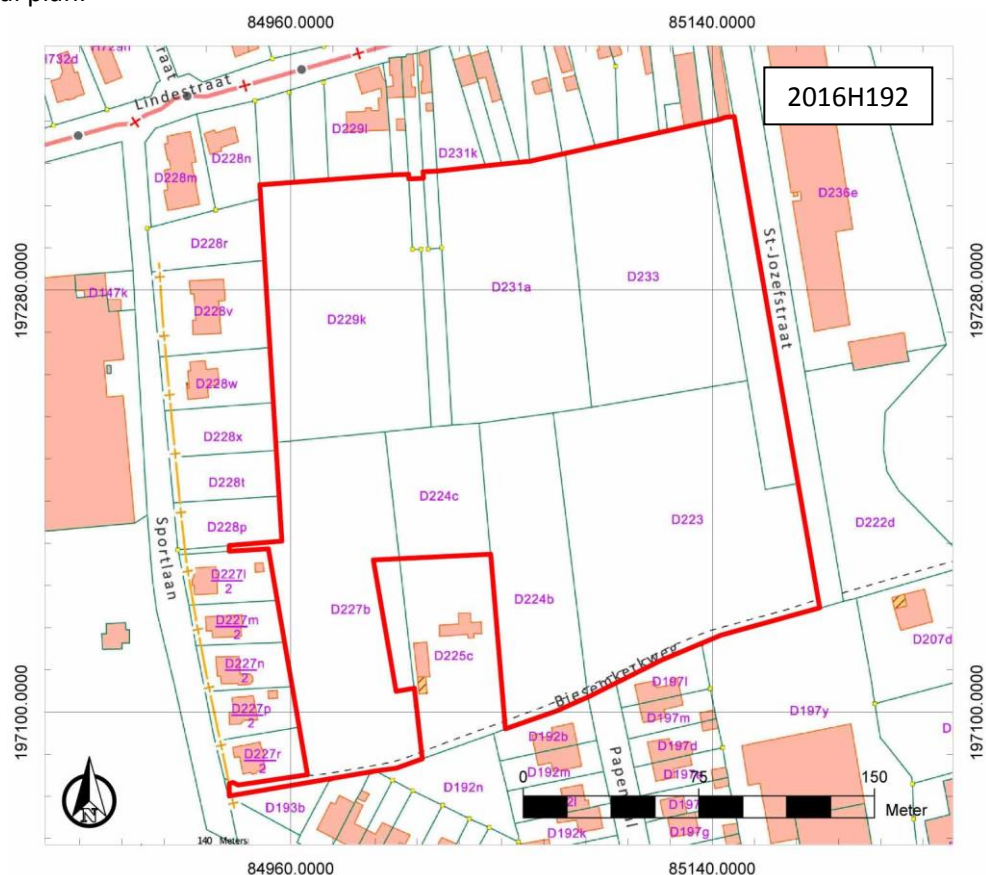
Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Aalter, Aalter, Sint-Jozefstraat, Sint-Jozefstraat

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 84946, 197325
- 85145, 197351
- 85177, 197149
- 84932, 197070

Kadastrale percelen: Aalter, afdeling 2, sectie D, percelen 223, 224b, 224c, 227b (partim), 229k, 230v, 230x, 231a, 233, 234

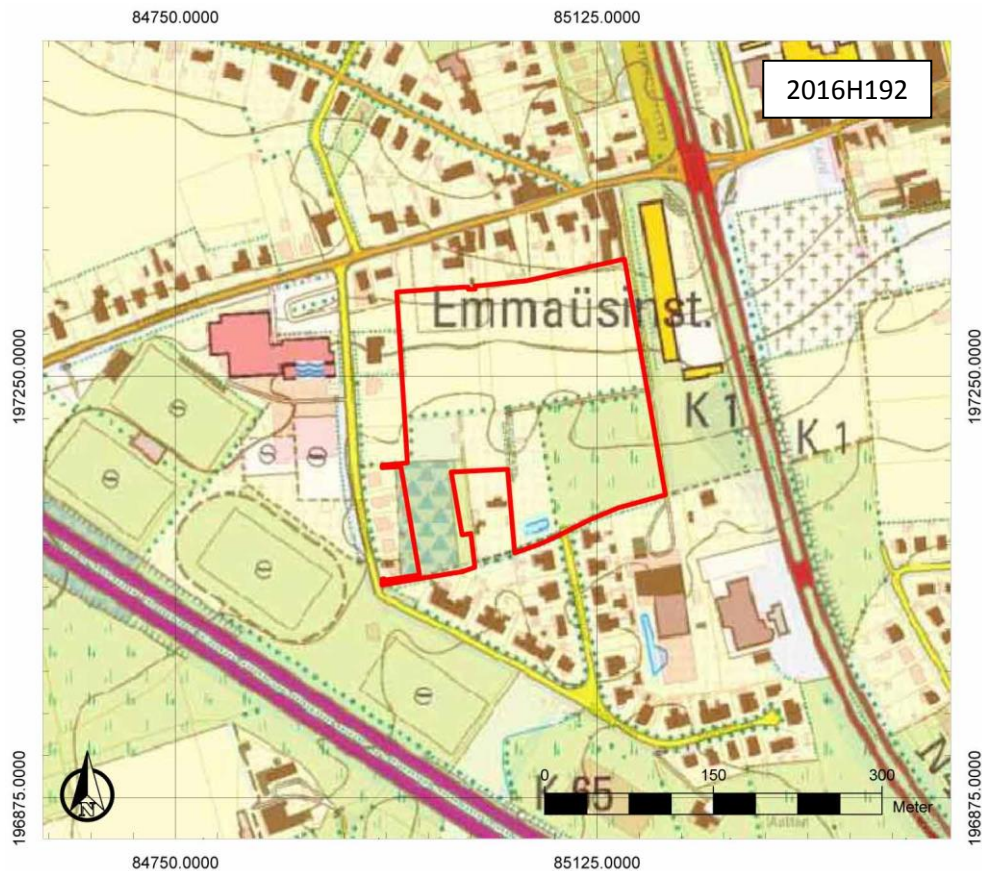
Kadastraal plan:

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied
(http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 47477 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, onderkaart: GRB (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 30/08/2016-30/09/2016

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd

Verstoorde zones: er zijn geen verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Niet van toepassing.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van een geplande verkaveling ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij stond de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

De geplande verkaveling (Figuur 3) voorziet in 102 loten voor woningbouw. Verder wordt de verkaveling voorzien van wegenis, wandelpaden, parkeerplaatsen en groenaanleg. Nutsleidingen worden aangelegd naast de voorziene wegenis. De geplande bodemingrepen hebben een gemiddelde verstoringsdiepte van 50 à 80 cm. De woningen mogen echter onderkelderde worden, wat plaatselijk een diepere verstoring van het bodemarchief betekent. Daarom moeten we er vanuit gaan dat naar verwachting het volledige bodemarchief verstoord zal worden.

Figuur 3: Ontwerpplan (studiebureau Goegebeur)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, de Atlas der Buurtwegen en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp worden drie momentopnames bekeken, namelijk 1771-1778, 1841, 1842-1879, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief.

Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

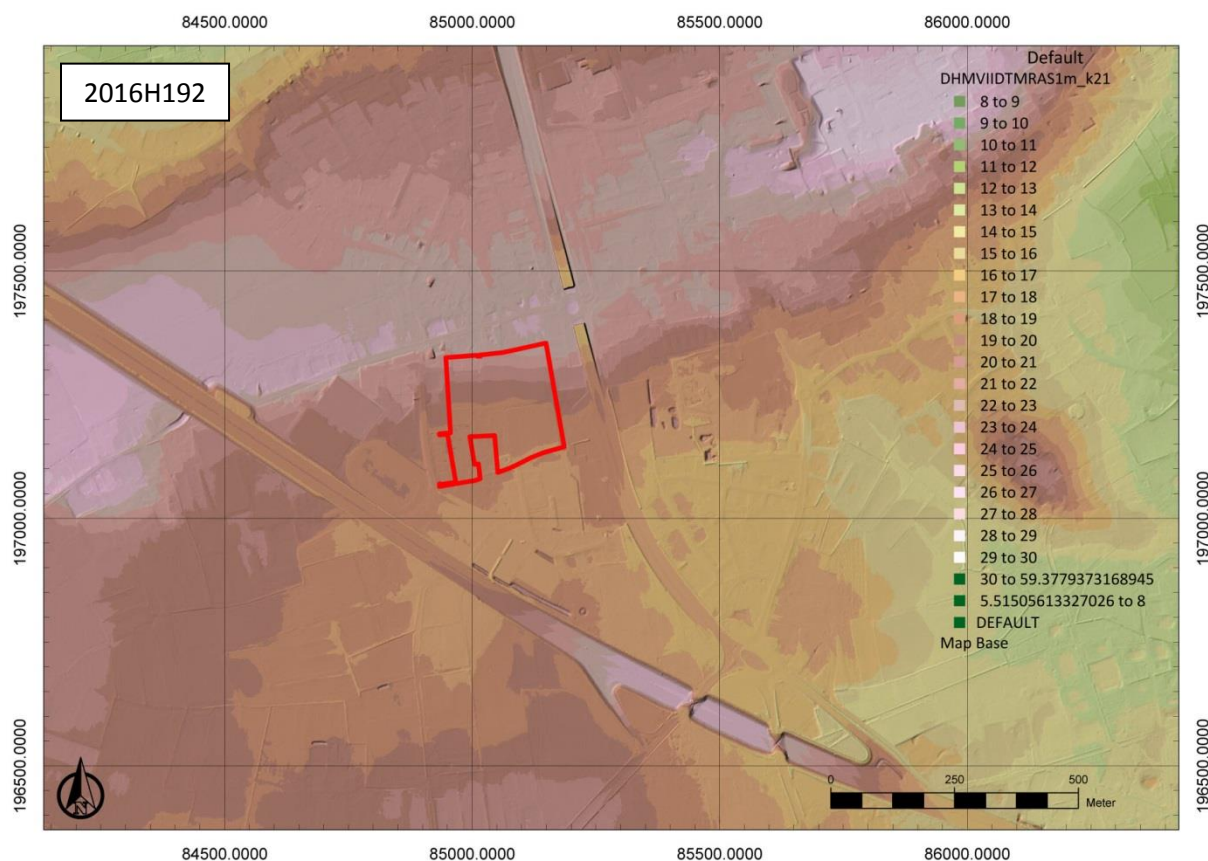
Het terrein wordt in het oosten begrensd door de Sint-Jozefstraat (Figuur 4), ten zuiden door de Biesemkerkweg en ten westen door de Sportlaan. Ten noorden van het onderzoeksgebied loopt de Lindestraat. Hydrografisch behoort het terrein tot het Bekken Brugse Polders. Ten oosten van het terrein loopt de Keutelbeek (Figuur 5).

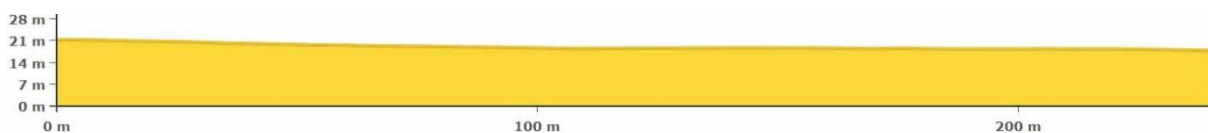
Figuur 4: Luchtfoto van 2015 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 5: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 6: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 7: Hoogteverloop van noord naar zuid over het terrein (www.geopunt.be/kaart)

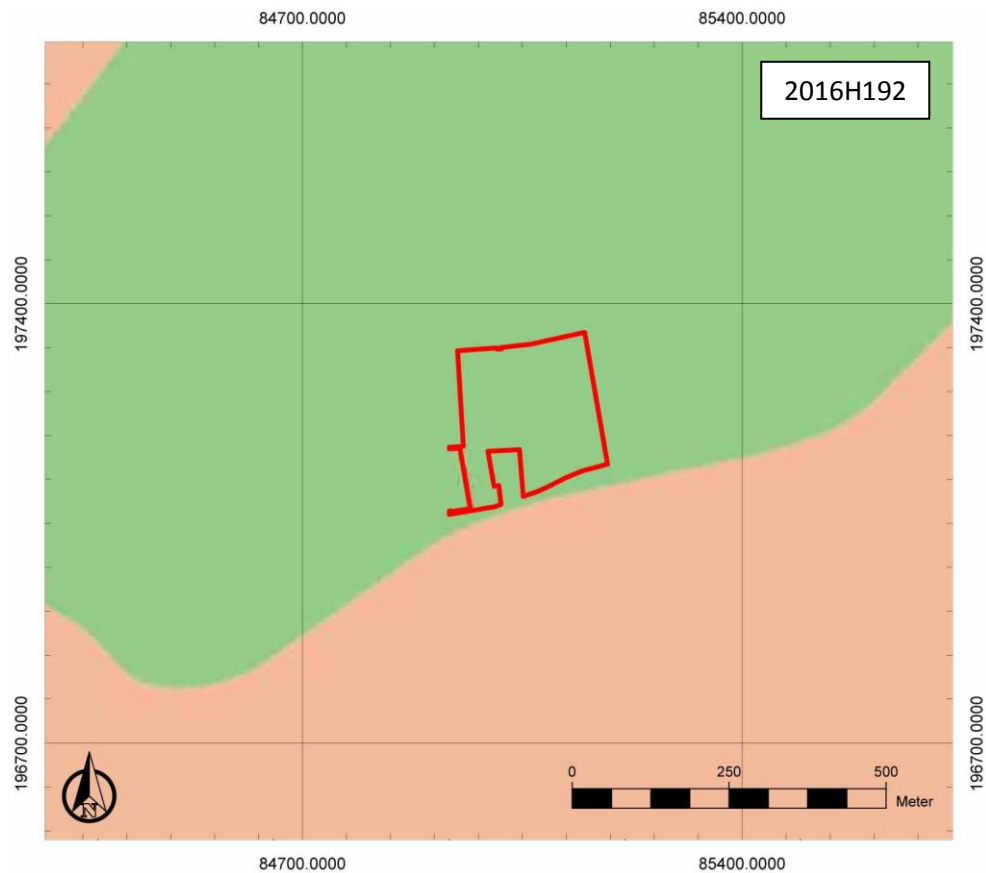
Het onderzoeksgebied is gelegen op de zuidelijke helling van een zandrug, op een hoogte van ca. 18,0 tot 21,5 m TAW (Figuur 6). Het terrein helt sterk af naar het zuiden toe (Figuur 7). De omgeving van het onderzoeksgebied wordt gekenmerkt door een interfluviaal heuvelland. De zandrug waarvan eerder sprake maakt deel uit van een cuesta, die in het noorden aansluit op een depressie, met name de Durmevallei.³ De situering van het onderzoeksgebied op een afhellend terrein maakt dat aan de voet van de helling of waar de hellingsgradiënt afneemt een andere bodemkundige situatie verwacht kan worden dan op de flank of op de top. Dit werd ook op de nabijgelegen vindplaats Aalter – Lostraat (zie verder) vastgesteld.⁴

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 8) bestaat uit het Lid van Oedelem (AaOe), gekenmerkt door donkergrijs tot bleekgrijs zeer fijn zand, kleiige eenheden, kalkzandsteenbanken, kalkhoudend en schelpen (soms zeer veel).⁵ Net ten zuiden van het onderzoeksgebied is het Lid van Vlierzele aangegeven op de tertiairgeologische kaart.

³ De Moor 1997, 9

⁴ Reyns/Cléda 2016, 15-16

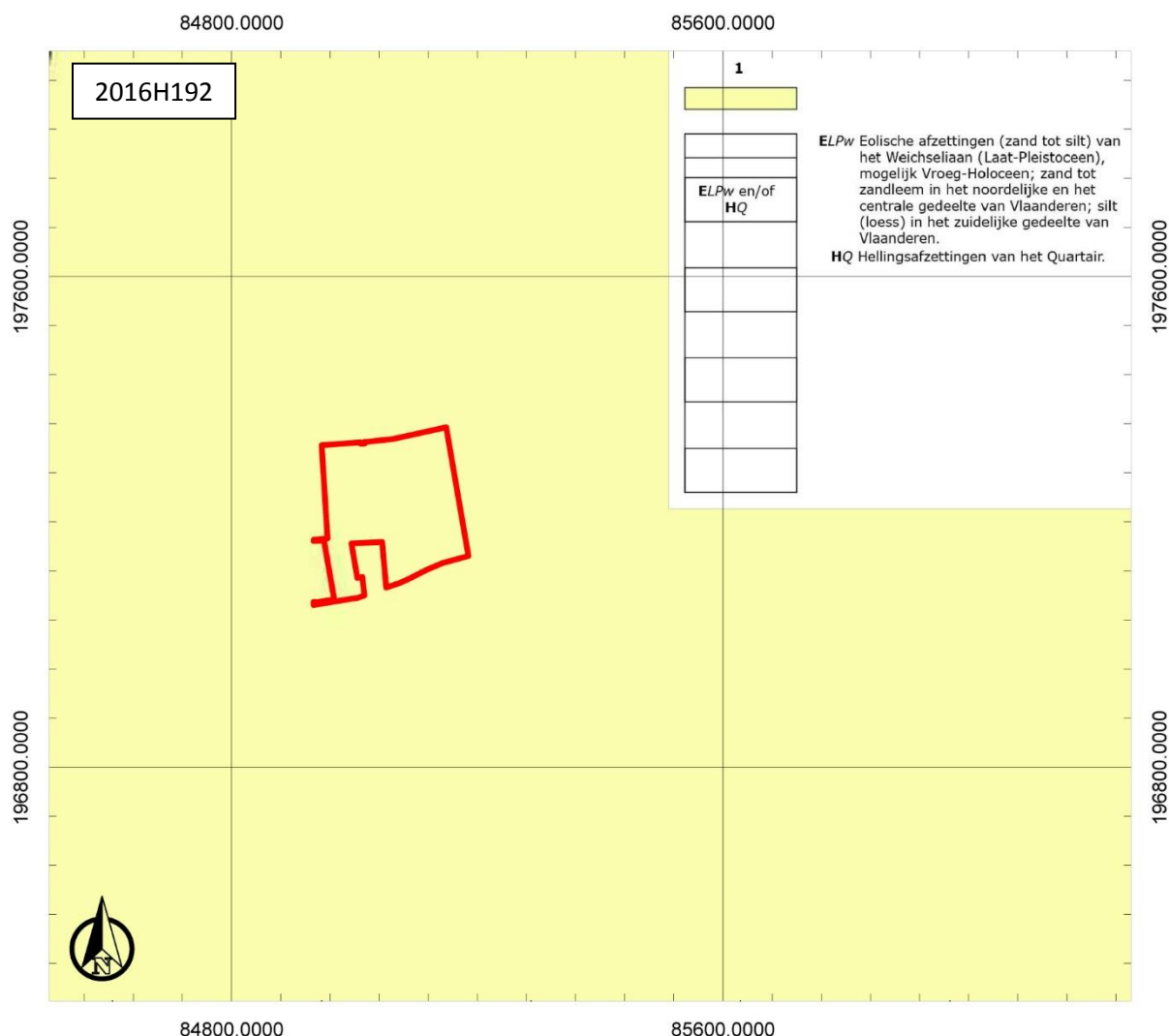
⁵ www.geopunt.be/kaart

Figuur 8: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied. Roze: Lid van Vlierzele, groen: Lid van Oedelem (www.geopunt.be)

De quartairgeologische kaart (Figuur 9) geeft aan dat zich binnen het onderzoeksgebied eolische afzettingen bevinden van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen en/of hellingsafzettingen uit het quartair.⁶

⁶ www.geopunt.be/kaart

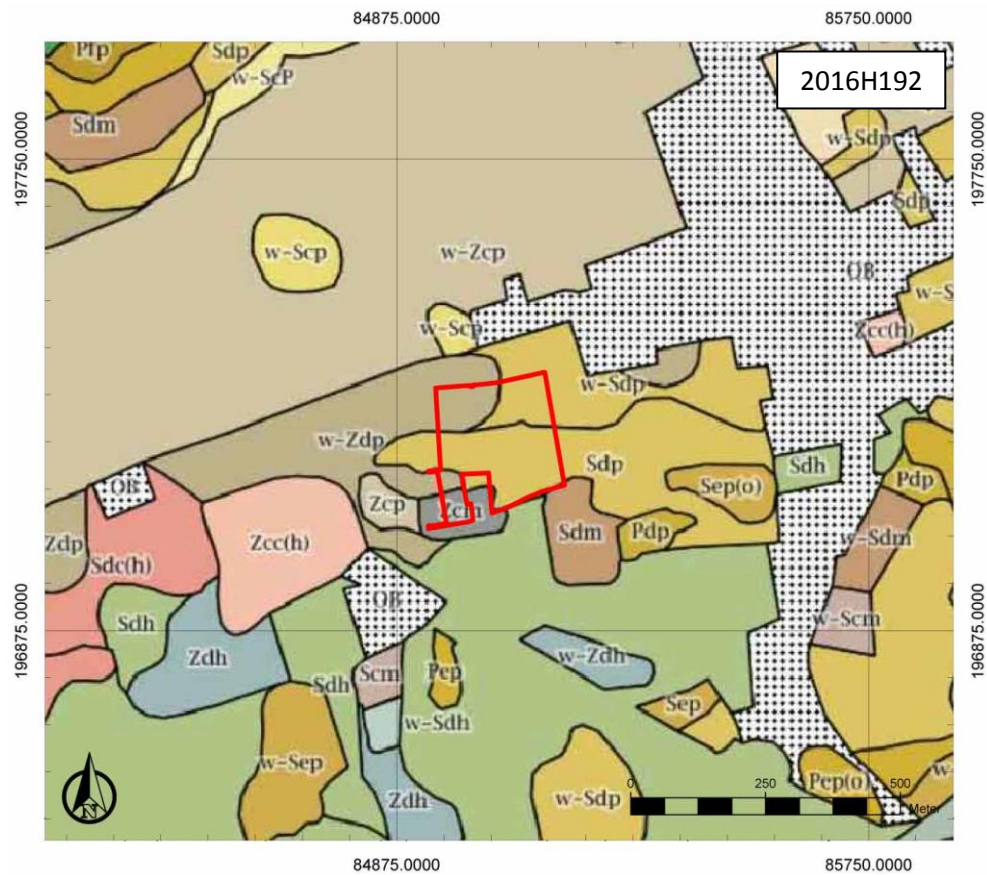
Figuur 9: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 10) toont dat de bodem in het zuidwesten van het onderzoeksgebied bestaat uit een matig droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont (Zcm). De antropogene horizont is waarschijnlijk een plaggenbodem, het restant van een systeem van bemesting waarbij mest uit de potstal vermengd met plaggen op de akkers werd gebracht. Plaggenbodems kunnen relatief dik zijn en bijgevolg een conserverende werking hebben voor het onderliggende bodemarchief, dat bij ondiepe ingrepen en landbouwvoering niet meer geraakt wordt.⁷

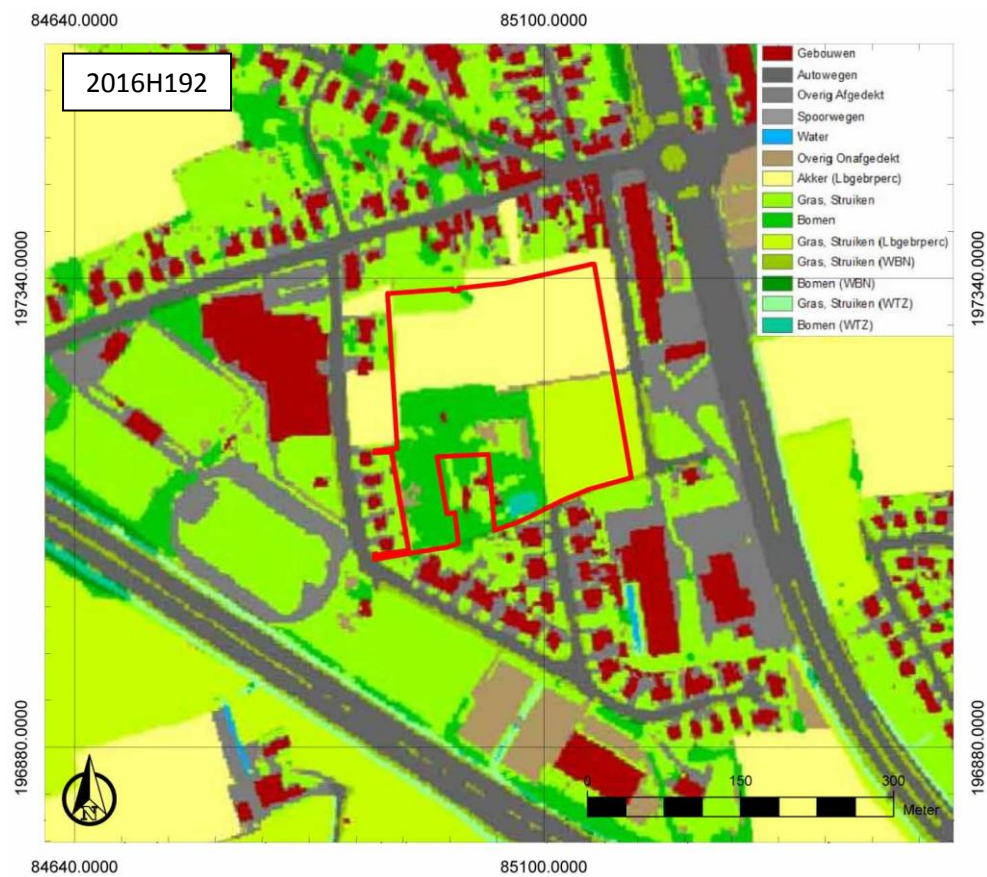
In het westen wordt de bodem aangegeven als een matig natte zandbodem zonder profiel met vochtig zand op geringe of matige diepte (w-Zdp). Centraal en in het oosten van het terrein komt een matig natte lemig zandbodem zonder profiel voor (Sdp), met vochtig zand op geringe of matige diepte in het noordoosten (w-Sdp). Ten zuiden grenst het onderzoeksgebied nog aan een matig natte lemig zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont met vochtig zand op geringe of matige diepte (w-Sdh). Verder ten noorden komt er een matig droge zandbodem zonder profiel voor met vochtig zand op geringe of matige diepte (w-Zcp) en bebouwde zones (OB).⁸

⁷ Bastiaens 1994, 83-86

⁸ www.geopunt.be/kaart

Figuur 10: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://www.geopunt.be/>)

Figuur 11: Bodemgebruiksaanalysekaart met aanduiding van het projectgebied (www.geopunt.be)

Figuur 12: Bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (lichtgroen: zeer lage erosiegevoeligheid, donkergroen: verwaarloosbare erosiegevoeligheid)

De bodemgebruikskaat (Figuur 11) toont dat het noorden van het onderzoeksgebied ingenomen wordt door akkerland. Het zuiden wordt ingenomen door afgedekte oppervlaktes, zoals bijvoorbeeld een parking, en onafgedekte oppervlaktes, zoals braakliggend terrein. De bodemgebruikskaat toont ook aan dat het terrein in het zuiden ingenomen wordt door bomen, gras en struiken. De bodemerosiekaart geeft verder voor het volledige terrein een zeer lage tot verwaarloosbare erosiegevoeligheid aan (Figuur 12).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De gemeente Aalter wordt het eerst vermeld rond 974, in relatie tot het bestaan van een villa *Haleftra* in de pagus Mempiscus van het Liber Traditionum van de Gentse Sint-Pietersabdij. Het vermeldt de villa bij een schenking van de graaf van West-Friesland aan de abdij. Het ging om een uitbatingscentrum met daarrond kouters of landbouwland. De villa zou te situeren zijn ten noorden van de kerk. De vele kouter- en hem- toponiemen wijzen mogelijk op een vroegmiddeleeuwse kern in deze zone.⁹ Op het einde van de 11de eeuw zijn de oudste (middeleeuwse) cultuurgronden terug te vinden op de Meulenkouter (boerenkouter) en de Hoge kouter (hofkouter). Ze zijn te situeren ten noordoosten van het onderzoeksgebied. Een volgende ontginningsfase zou reeds hebben plaatsgevonden voor 1100. Het gaat om de inplanting van ontginningskernen op iets lager gelegen gronden. Vermoedelijk zijn bij deze ontginningsfase ook de gronden binnen het onderzoeksgebied in gebruik genomen.¹⁰

⁹ Laloo *et al.* 2014, 21

¹⁰ Laloo *et al.* 2014, 22

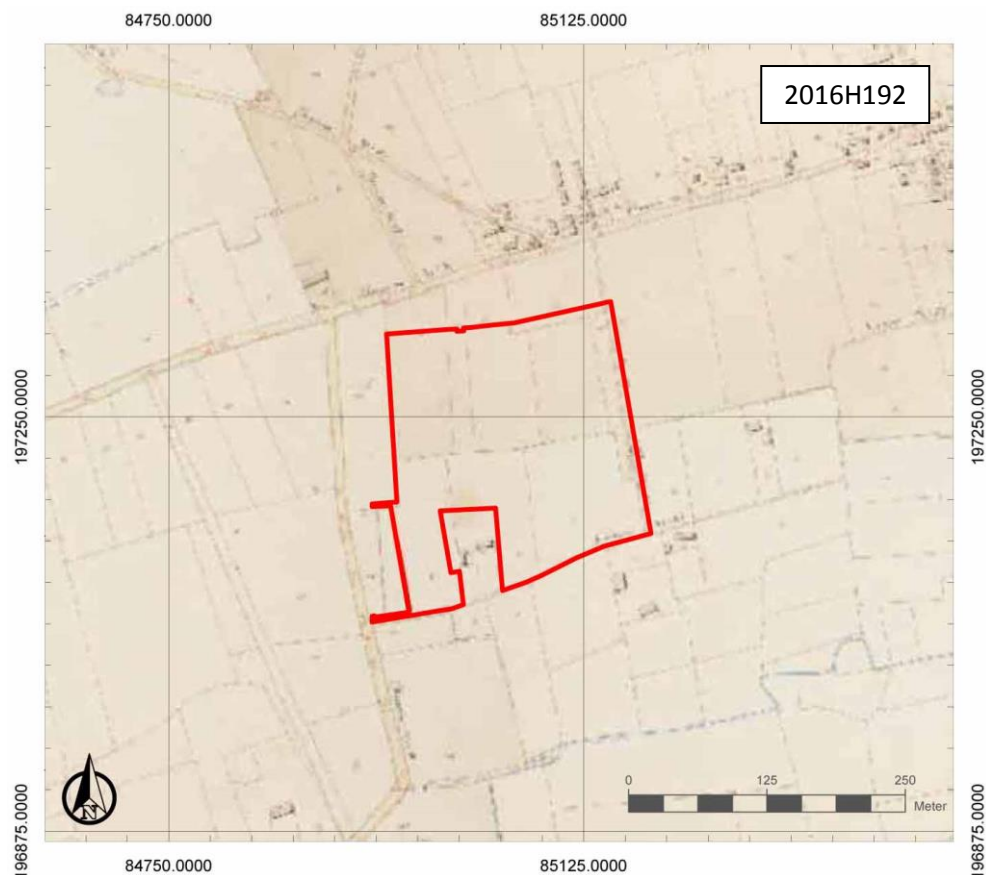
Figuur 13: Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://www.geopunt.be/kaart>)

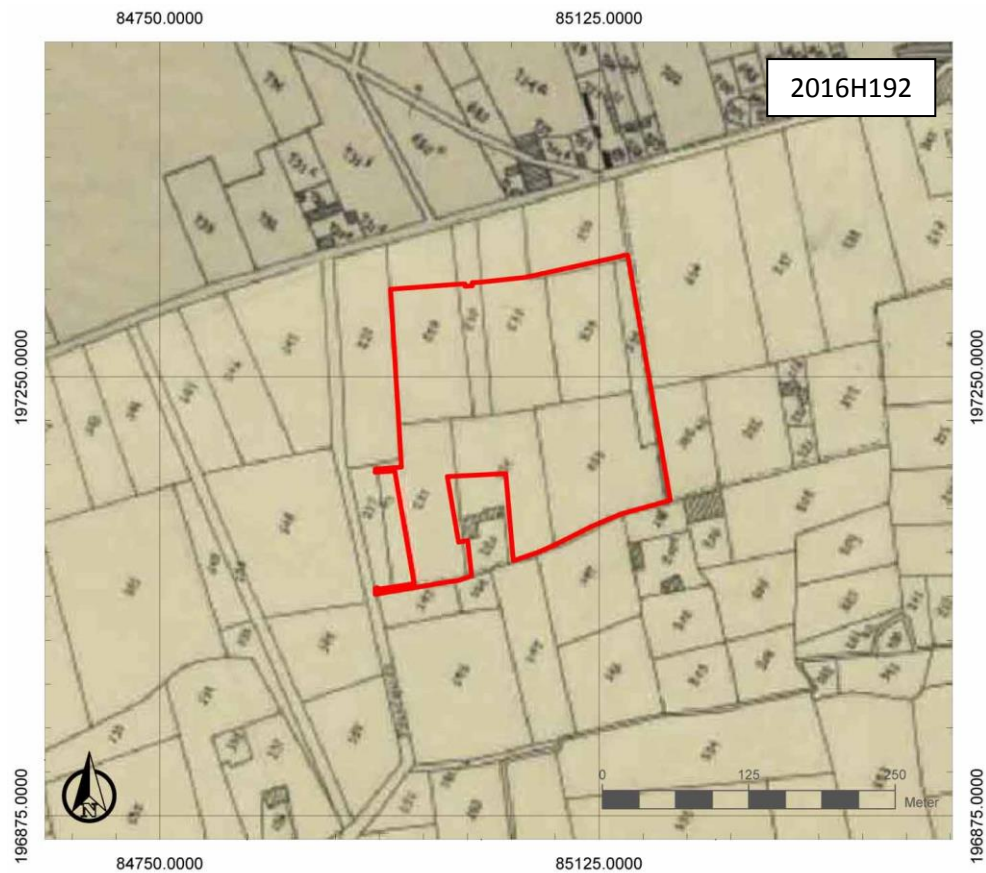
Figuur 14: Detail Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://www.geopunt.be/kaart>)

Op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (Figuur 13), opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778) wordt het onderzoeksgebied grotendeels aangegeven als akkerland. In het zuidoosten is het terrein bebost. Nabij het bos zijn een drietal gebouwen zichtbaar op de kaart. Ook in het bos zijn twee gebouwen aangegeven. Het westelijke van de twee gebouwen lijkt ook nog binnen het onderzoeksgebied te vallen. Verder is in het uiterste zuidwesten van het terrein ook nog een bouwvolume te zien. Het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied is dus duidelijk bewoond tijdens de nieuwe tijd. Ten oosten is nog de dorpskern van Aalter te zien.

Op de Atlas der Buurtwegen uit circa 1841 (Figuur 15) zijn de gebouwen die op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederland te zien zijn in het zuidoosten van onderzoeksgebied, niet meer zichtbaar. De percellering lijkt reeds sterk op de huidige percellering. Op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) (Figuur 16) is een zeer gelijkaardige situatie te zien als op de Atlas der Buurtwegen. Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 17) toont erg veel gelijkenissen met de huidige situatie.

Figuur 15: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 16: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://www.geopunt.be/kaart>)

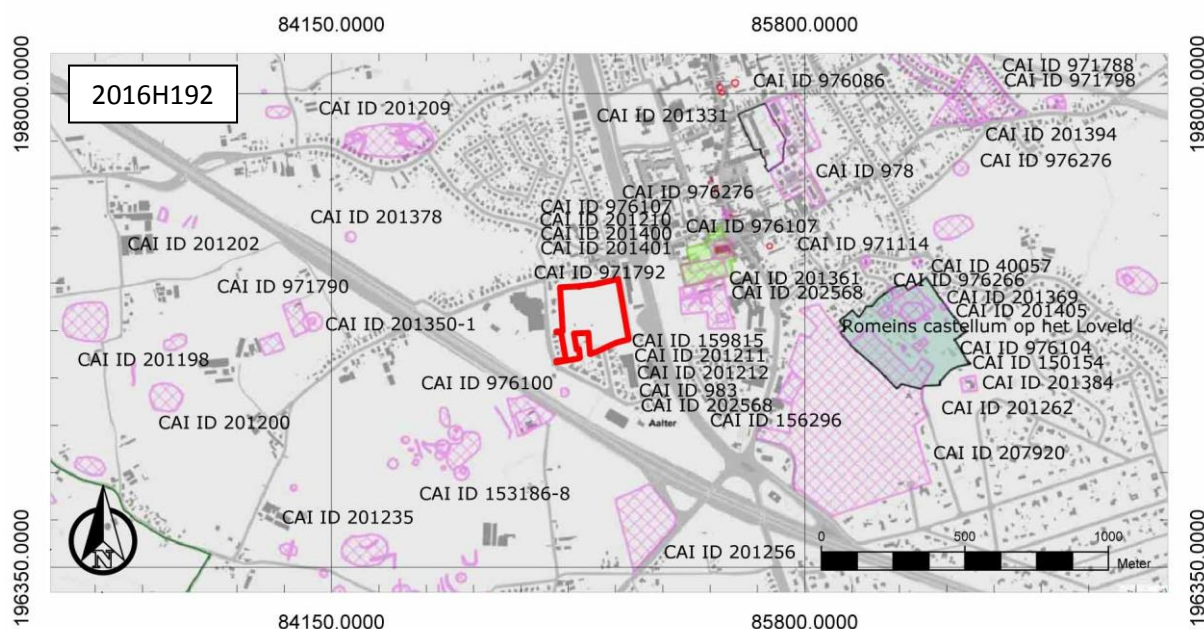

Figuur 17: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<http://www.geopunt.be/kaart>)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn erg veel gekende archeologische waarden gelegen (Figuur 18). Ze tonen het hoge archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied en zijn omgeving aan. Hierna volgt een overzicht.¹¹

In de wijde omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich verschillende resten uit de steentijd. Het gaat om locatie CAI ID 971798, waar een kuil met Michelsbergaardewerk werd aangetroffen,¹² locatie CAI ID 976276, waar een afslag met gefacetteerde hiel werd gevonden,¹³ en locatie CAI ID 976104, waar twee afslagen, een trapezium en een kerfrest werden aangetroffen.¹⁴ Er bevindt zich tevens een laat-mesolithische site op locatie CAI ID 971790. Het materiaal uit de opgraving omvat kernen, verversingsmateriaal, kerfresten en afslagproducten. De werktuigen bestaan uit schrabbers, bewerkte afslagen, afgeknotte klingen, een boor, gekerfde Montbani klingen, geretoucheerde Montbani-klingen, microlieten, een ongelijkbenige driehoek, een Marebladspits, spitsen met vlakke ventrale retouches, een lange driehoekspits en trapezia. Tot oppervlaktevondsten behoren 41 artefacten, waaronder een slanke dwarspijlpunt.¹⁵

Figuur 18: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroendergoed.be/>)

In de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich ook verschillende gekende archeologische waarden uit de metaaltijden (Figuur 18). Ten oosten van het onderzoeksgebied bevindt zich CAI ID 159815. Op deze locatie werden bewoningssporen aangetroffen, namelijk vier standgreppels, twee

¹¹ CAI ID 201331, CAI ID 201368-9, CAI ID 201400-2, CAI ID 201200-2, CAI ID 201209-12, CAI ID 201198, CAI ID 201394, CAI ID 201361, CAI ID 201235, CAI ID 201256, CAI ID 201384, CAI ID 201405, CAI ID 201262 zijn nepbronnen en worden daarom niet besproken.

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 971798, Oostergem (geraadpleegd op 2 september 2016)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 976276, Schevestraat (veld 66) (geraadpleegd op 2 september 2016)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 976104, Loveld (geraadpleegd op 2 september 2016)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 971790, Aalter "Stratem" (geraadpleegd op 2 september 2016)

¹⁸ Centrale Archeologische inventaris, CAI ID 971798, Oostergem (geraadpleegd op 2 september 2016)

de gebouwplattegrond in de vroege ijzertijd te dateren is (ca. 790 en 520 Cal BC).¹⁹ CAI ID 978 geeft de locatie aan waar een kuil met aardewerk, verbrande leem en houtskool gevonden is, die op basis van koolstofdatering tussen 300 v. Chr. en 230 v. Chr. dateert. Dit is de late ijzertijd.²⁰ CAI ID 971114 leverde nog drie potjes op uit de late ijzertijd, maar mogelijk zijn ze vroeg-Romeins.²¹

Romeinse resten werden gevonden op locatie CAI ID 159815, namelijk een brandrestengraf en greppels.²² Ter hoogte van locatie CAI ID 159815 werd tijdens een opgraving (zie hoger) een nieuwe bewoningsfase onderscheiden uit de 2de eeuw na Chr. Een kruisvormige huisplattegrond wordt er omgeven door een enclos met dubbele palissade. Later werd de houtbouw vervangen door een kleine villa met stenen fundering. Buiten de omgrachte nederzetting zijn verschillende brandrestengraven aangetroffen. Ze dateren uit de 2de eeuw. In de loop van de 3de eeuw werd het gebied verlaten. De zuidelijke grens van de site lijkt vastgesteld.²³

Een grote hoeveelheid Romeinse dakpannen werd gevonden op locatie CAI ID 971792, in de buurt van een Merovingische kuil.²⁴ In de omgeving zijn ook meerdere Romeinse vlakgraven aangetroffen op de locatie CAI ID 971788.²⁵ Op locatie CAI ID 976276 werd Romeins aardewerk gevonden.²⁶ Locatie CAI ID 976266 leverde een Keltische vuurbok op, naast een ijzertijdscherf en een fragment van terra sigillata uit de eerste helft van de 2de eeuw na Chr.²⁷ Op locatie CAI ID 40057 werd handgevormd aardewerk uit de ijzertijd of Romeinse periode gevonden.²⁸

Het Romeins castellum (legerkamp, CAI ID 150154, 976104) van Aalter Loveld is een (gedeeltelijk) beschermde archeologische site ten oosten van het onderzoeksgebied. De site is gelegen op de rand van de hoger vermelde cuesta. De locatie wordt gekenmerkt door steile hellingen langs de noord-, zuid- en oostzijde. Dit zorgde voor een strategische positie, wat bepalend zou zijn geweest voor de inplanting van het castellum. Een dubbele kampgracht werd aangesneden, waarin drie belangrijke militaire occupatiefases te herkennen zijn. Naast de dubbele kampgracht werden ook de funderingen van een torengedebouwen en een gedeelte van de vermoedelijke westelijke kampgracht vastgesteld. De vondsten wijzen op een occupatie vanaf de vroege Keizertijd tot en met de 2de eeuw. Daarna volgde een civiele bewoningsfase, geïllustreerd door het voorkomen van een gebouwplattegrond.²⁹

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 983, Aalter – Kerkhof (geraadpleegd op 1 september 2016)

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 978, Warande 05 (geraadpleegd op 1 september 2016)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 971114, Ekenakker 2 (geraadpleegd op 2 september 2016)

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159815, Lostraat I (geraadpleegd op 1 september 2016)

²³ Van Campenhout/van der Velde 2015, 5; Reyns/Cléda 2016, 30-39

²⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 971792, Aalter Parking (geraadpleegd op 1 september 2016)

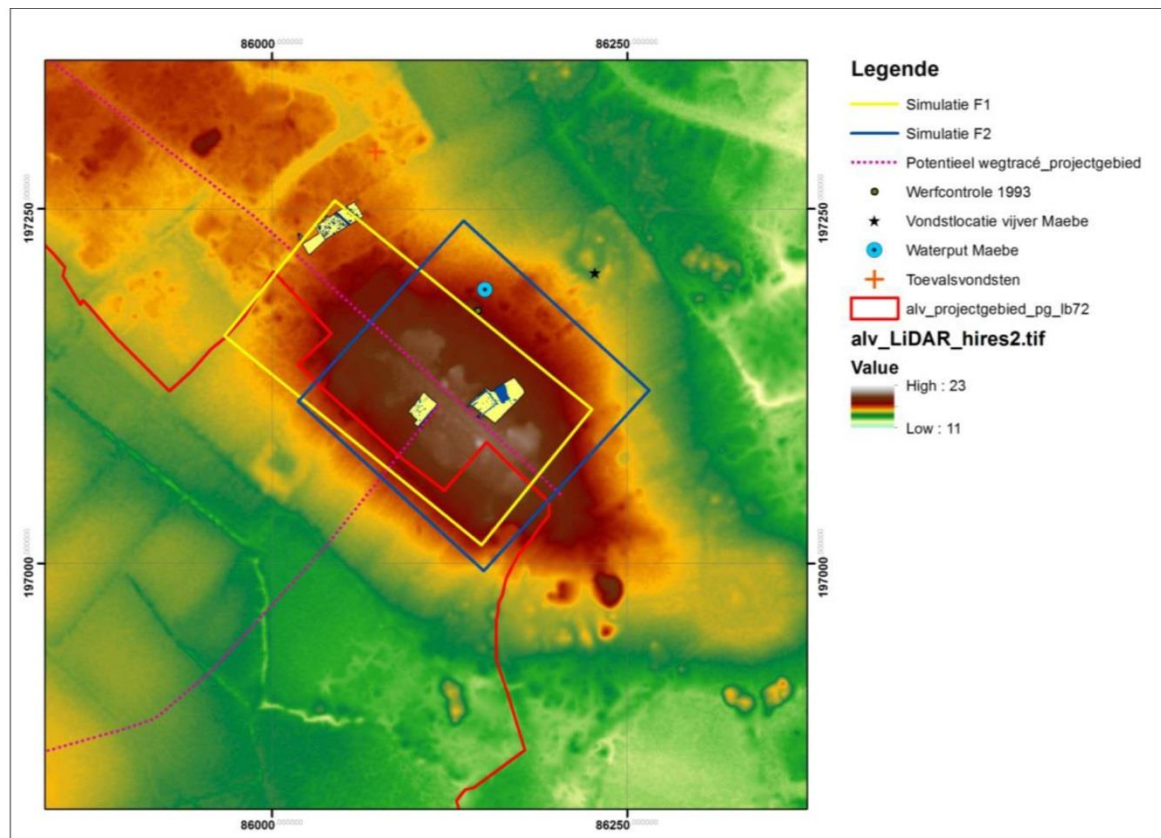
²⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 971788, Keltenlaan I (geraadpleegd op 2 september 2016)

²⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 976276, Schevestraat (veld 66) (geraadpleegd op 2 september 2016)

²⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 976266, Ekenakker 19 (geraadpleegd op 2 september 2016)

²⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 40057, Kestelstraat I (geraadpleegd op 2 september 2016)

²⁹ Inventaris Archeologische Zones, ID 302884, Romeins castellum op het Loveld (geraadpleegd op 2 september 2016); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 976104, Loveld (geraadpleegd op 2 september 2016); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150154, Loveldlaan 38 (geraadpleegd op 2 september 2016); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207920, Loveld (geraadpleegd op 2 september 2016)

Figuur 20: De meest plausibele combinatie aan simulaties met betrekking tot het Romeinse *castrum* (Laloo *et al.* 2014, 242, fig. 182)

Op locatie CAI ID 156296 bevinden zich nog Romeinse bewoningsresten, namelijk greppels, vele tientallen paalsporen waarin drie huisplattegronden herkend werden, een waterput en twee tracés van karrensporen. Daarnaast werden er ook twee brandrestengraven gevonden.³⁰

In de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich resten uit de middeleeuwen. Het gaat onder meer om een greppel uit de vroege middeleeuwen, gevonden op locatie CAI ID 159815.³¹ Op locatie CAI ID 971792 werd een Merovingische kuil uit de 6de - 7de eeuw met in de vulling van de kuil import aardewerk, aangetroffen.³² Er kwamen nederzettingssporen uit de vroege middeleeuwen aan het licht op locatie CAI ID 202568.³³ Locatie CAI ID 159815 werd in de loop van de volle middeleeuwen opnieuw bewoond. De bewoningssporen dateren van het einde van de 11de tot de 13de eeuw. Het gaat om kleinschalige bewoning op het nattere deel van het terrein.³⁴

Op locaties CAI ID 207920,³⁵ 976104³⁶ en 976276³⁷ werden fragmenten grijs aardewerk uit de middeleeuwen gevonden. Ter hoogte van CAI ID 156296 kwam een waterput aan het licht, waarin enkele honderden scherven gevonden werden. De aanwezigheid van enkele volledige potten in het aardewerkensemble wijst op een nederzetting uit de volle middeleeuwen in de directe omgeving. Op

³⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156296, Lostraat 73 (geraadpleegd op 2 september 2016)

³¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159815, Lostraat I (geraadpleegd op 1 september 2016)

³² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 971792, Aalter Parking (geraadpleegd op 1 september 2016)

³³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 202568, Veilige Haven (geraadpleegd op 1 september 2016)

³⁴ Van Campenhout/van der Velde 2015, 5

³⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207920, Loveld (geraadpleegd op 2 september 2016)

³⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 976104, Loveld (geraadpleegd op 2 september 2016)

³⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 976276, Schevestraat (veld 66) (geraadpleegd op 2 september 2016)

basis van de combinatie van kenmerken zoals gedraaid aardewerk en oudere randvormen en de afwezigheid van radstempelversiering en typische 12de-eeuwse randtypes, kan een datering tussen de tweede helft van de 11de en het eerste kwart van de 12de eeuw vooropgesteld worden.³⁸

CAI ID 976107 geeft de locatie aan van de Sint-Corneliuskerk. Vermoedelijk werd hier een eerste kerkje gewijd aan Sint-Denijs opgericht door Karolingische vorsten op hun domein “Haleftra” voor de bewoners van de kouters (zie hoger). Van deze oude kerk, die teruggaat tot de 9de eeuw, zijn geen bouwhistorische gegevens bekend. Sommige delen van de historische bebouwing gaan mogelijk terug tot de romaanse periode. Resten van de bevloering uit de late middeleeuwen (14de-15de eeuw) zijn nog bewaard onder de huidige vloer van de kerk. De zuidelijke transeptarm, opgetrokken uit veldsteen, laat nog een oude kern uit de 13de eeuw vermoeden.³⁹ Locatie CAI ID 976276 leverde aardewerk uit de late middeleeuwen op, dat voornamelijk reducerend gebakken was. Eén recipiënt kan nader gedateerd worden in de tweede helft van de 13de en de eerste helft van de 14de eeuw.⁴⁰ De Sint-Corneliuserk werd volledig wederopgebouwd op het einde van de 15de en het begin van de 16de eeuw.⁴¹

Archeologische resten uit de nieuwe en nieuwste tijd zijn eveneens vertegenwoordigd in de omgeving van het projectgebied. Ter hoogte van CAI ID 159815 werden greppels en kuilen gevonden.⁴² Een opgraving op locatie CAI ID 159815 toont aan dat in het laatste kwart van de 18de of de eerste helft van de 19de eeuw de percelen heringedeeld werden en dat nieuwe drainagegreppels en grachten aangelegd werden. Een kleine (stal)structuur werd in de 20ste eeuw afgebroken.⁴³ Op locatie CAI ID 983 werden een postmiddeleeuwse ploeglaag en twee evenwijdige grachttracés gevonden, die mogelijk wijzen op een oud wegtracé.⁴⁴ Op locatie CAI ID 976086 staat een stenen oliewindmolen, die in 1863 gebouwd werd en een houten windmolen uit ca. 1780, verving.⁴⁵

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

Landschappelijk is het onderzoeksgebied gelegen op een gunstige locatie, met name op de zuidelijke helling van een zandrug, in de buurt van de Keutelbeek. Het terrein bevindt zich niet ver van de dorpskern van Aalter, die terug gaat tot de vroege middeleeuwen. De omgeving van het onderzoeksgebied is bovendien rijk aan gekende archeologische waarden, die dateren uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen, de nieuwe en nieuwste tijd.

³⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156296, Lostraat 73 (geraadpleegd op 2 september 2016)

³⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 976107, Sint-Corneliuskerk (geraadpleegd op 1 september 2016)

⁴⁰ Centrale archeologische Inventaris, CAI ID 976267, Aalter 4 (geraadpleegd op 1 september 2016)

⁴¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 976107, Sint-Corneliuskerk (geraadpleegd op 1 september 2016)

⁴² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159815, Lostraat I (geraadpleegd op 1 september 2016)

⁴³ Van Campenhout/van der Velde 2015, 5

⁴⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 983, Aalter – Kerkhof (geraadpleegd op 1 september 2016)

⁴⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 976086, Teerlingmolen (geraadpleegd op 1 september 2016)

Figuur 21: Synthesekaart (Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden)

Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

De bodem bestaat overwegend uit een matig natte (lemig) zandbodem zonder profiel. In het uiterste zuidwesten is sprake van een plaggenbodem. De aanwezigheid van een bodemopbouw zonder profiel en van een plaggenbodem wijst er op dat het terrein reeds lang in gebruik is als akkerland. Aan de hand van de ontginningsgeschiedenis van Aalter en zijn omgeving vermoeden we dat het onderzoeksgebied reeds voor 1100 in gebruik genomen moet zijn. Met betrekking tot de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein zijn we verder geïnformeerd aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's. Een 18de-eeuwse kaart toont dat het onderzoeksgebied grotendeels in gebruik is als akkerland. In het zuiden zijn verschillende gebouwen te zien. Deze bebouwing verdwijnt tegen het midden van de 19de eeuw, waarna het terrein enkel nog in gebruik is als akkerland.

Wat is de impact van de geplande werken?

De geplande verkaveling voorziet in 102 loten voor woningbouw. Verder wordt de verkaveling voorzien van wegenis, wandelpaden, parkeerplaatsen en groenaanleg. Nutsleidingen worden aangelegd naast de voorziene wegenis. De geplande bodemingrepen hebben een gemiddelde verstoringsdiepte van 50 à 80 cm. De woningen mogen echter onderkelderd worden, wat plaatselijk een diepere versterking van het bodemarchief betekent. Daarom moeten we er vanuit gaan dat naar verwachting het volledige bodemarchief verstoord zal worden.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Na uitvoering van het bureauonderzoek blijkt verder archeologisch vooronderzoek nodig, omdat onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- 1° de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven;
- 2° een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen;

- 3° een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken;
- 4° een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken.

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering kan aanwijzingen geven over te verwachten archeologische sporen in de ondergrond. Het bureauonderzoek toont echter reeds aan dat zeer veel verschillende periodes in de omgeving vertegenwoordigd zijn. Bovendien dient een veldkartering hoogstwaarschijnlijk nog gevolgd te worden door ander archeologisch vooronderzoek om de aard, datering en spreiding van de archeologische sporen in kaart te brengen en te evalueren. De kosten van een veldkartering wegen niet op tegen de beperkte kenniswinst die deze onderzoekstechniek oplevert.

Het is wel nuttig een proefsleuvenonderzoek uit te voeren op het terrein, omdat de aanwezigheid van archeologische sporen uit zeer veel verschillende periodes verwacht worden binnen het onderzoeksgebied. Om uitspraken te kunnen doen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen het onderzoeksgebied is het noodzakelijk een proefsleuvenonderzoek uit te voeren. Een proefsleuvenonderzoek biedt namelijk meer ruimtelijk inzicht dan een proefputtenonderzoek. Bovendien wordt een archeologische site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht.

Gezien de omvang van het onderzoeksgebied is een proefsleuvenonderzoek een snelle en efficiënte manier om inzicht te krijgen in de aanwezige bodemhorizonten en archeologische vondsten die kunnen wijzen op een goede bewaring van steentijd artefactensites. Daaruit moet blijken of een waarderend archeologisch booronderzoek nodig is om eventuele steentijd artefactensites op te sporen. Dit levert een betere kosten-baten verhouding op dan het eerst uitvoeren van een landschappelijk bodemonderzoek en een verkennend archeologisch booronderzoek.

2.4.6 Samenvatting gericht op een gespecialiseerd publiek

Het onderzoeksgebied vertoont een hoog archeologisch potentieel. De zandrug waarop het terrein te situeren is, kent een erg rijke geschiedenis. Dit blijkt uit de vele gekende archeologische waarden in de omgeving. Vermoedelijk is het onderzoeksgebied reeds voor 1100 in gebruik genomen als akkerland, en dat tot op vandaag. De lange geschiedenis van landbouwactiviteiten maakt dat de oorspronkelijke bodemopbouw vermoedelijk volledig verploegd is en opgenomen is in de ploeglaag. Op een 18de-eeuwse kaart zijn verschillende gebouwen aangegeven in het zuiden van het onderzoeksgebied. Deze bebouwing is verdwenen tegen het midden van de 19de eeuw. Omwille van het hoge archeologische potentieel van het terrein is verder archeologisch vooronderzoek nodig.

2.4.7 Samenvatting gericht op een niet gespecialiseerd publiek

Het onderzoeksgebied is gelegen op een zandrug, in de buurt van de Keutelbeek, niet ver van het dorpscentrum van Aalst. Verschillende gekende archeologische waarden in de omgeving tonen de rijke geschiedenis van het gebied aan. Het onderzoeksgebied zelf lijkt een lange geschiedenis te kennen als akkerland. Op een 18de-eeuwse kaart zijn in het zuiden van het terrein verschillende gebouwen te zien, die verdwenen zijn tegen het midden van de 19de eeuw. Omwille van het hoge archeologische potentieel van het terrein is verder archeologisch vooronderzoek nodig.

3 Bibliografie

3.1 Publicaties

Bastiaens, J./J.M. Van Moernick, 1994: Bodemsporen van beddenbouw in het zuidelijk deel van het plaggenlandbouwareaal: getuigen van 17de-eeuwse landbouwintensivering in de Belgische provincies Antwerpen en Limburg en de Nederlandse provincie Noord-Brabant, *Historisch Geografisch Tijdschrift* 12.3, 81-90.

De Moor, G., 1997: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 21 Tielt*, Gent.

Laloo, P./F. Cruz/J. Mikkelsen/D. Taelman/R. Langohr/J. Rozek/S. Windey, 2014: *Aalter Loveld. Archeologische evaluatie en waardering van de Romeinse site Aalter Loveld (Aalter, provincie Oost-Vlaanderen)*, (GATE – rapport 74), Bredene.

Reyns, N./B. Cléda, 2016: *Archeologisch vooronderzoek Aalter – Lostraat, fase 2*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 310).

Van Campenhout, K./H.M. van der Velde (eds.), 2015: *Wonen op historische grond. Archeologisch onderzoek naar nederzettingsresten uit de IJzertijd, Romeinse tijd en Middeleeuwen aan de Lostraat in Aalter*, Leuven, (VEC Rapport 24).

3.2 Websites

CadGis (2016)
http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE

Centrale Archeologische Inventaris (2016)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2016)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2016)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

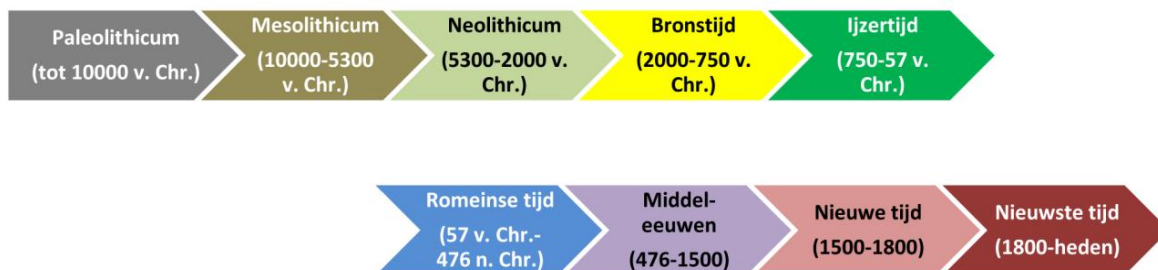
Geopunt Vlaanderen (2016)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2016)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2016)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

4 Bijlagen

4.1 Archeologische periodes

4.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2016H192

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/08/2016
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/08/2016
3	Bouwplan	Ontwerpplan	1:1000	Digitaal	30/10/2015
4	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/08/2016
5	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	30/08/2016
6	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	30/08/2016
7	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/08/2016
8	Quartairegeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/08/2016
9	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/08/2016
10	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/08/2016
11	Bodemerosiekaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	30/08/2016
12	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	30/08/2016
13	Historische kaart	Detail Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	30/08/2016
14	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	30/08/2016
15	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique	1:1	Digitaal	30/08/2016
16	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	30/08/2016
17	Overzichtskaart	Grondplan onderzoek Aalter – Lostraat fase 1	1:1	Digitaal	06/09/2016
18	Synthesekaart	Romeins castellum	1:1	Digitaal	06/09/2016
19	Synthesekaart	Synthese van het bureauonderzoek	1:1	Digitaal	30/08/2016

4.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2016H192

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2015	Digitaal	30/08/2016
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Analoog	30/08/2016

